

3835

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

MONGOLIJA

SLOVENSKI
ETNOGRAF-
SKI MUZEJ
LJUBLJANA

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

K E.01 A.11.02

SEM
1971

900710158

COBISS •

460. 158/21/8

Razstavo je pripravila
s sodelovanjem
Hele in Staneta Kolmana
dr. Pavla Štrukelj,
znanstvena sodelavka Slovenskega etnografskega muzeja

Obc. 158/71/0

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

MONGOLIJA

RAZSTAVA ZBIRKE HELE IN STANETA KOLMANA

GRAD GORIČANE 1971

MONGOLSKA ZBIRKA

HELE IN STANETA KOLMANA

2

Naš muzej neevropskih kultur na gradu Goričane sprejema tokrat pod svojo streho zanimivo in v Jugoslaviji enkratno zbirko iz Mongolije. Ta nam na samosvoj, toda izredno zgovoren način predstavi sicer oddaljeno, toda prijateljsko deželo, ki smo jo doslej vse premalo poznali. Po zaslugi tovariša Staneta Kolmana, ki je bil od leta 1963 do leta 1968 prvi jugoslovanski ambasador v Mongoliji, in njegove žene Hele, smo Slovenci bogatejši še za eno neevropsko zbirko, ki jo tokrat prvič predstavljamo naši javnosti na občasni razstavi. To je spet zanimiva muzejska prireditev v ciklu razstav »Naši popotniki na tujem — zbiralci«. Ambasador Kolman ni bil v Mongoliji samo togi diplomat, temveč je z vsem srcem vzljubil to deželo barvitih step in si pridobil v njej mnogo prijateljev. Zanimal se je tudi za njeno zgodovino, za bogato kulturo tega ljudstva, za izreden razvoj Mongolije v zadnjih petdesetih letih kot socialistične republike. Ob tem zanimanju je tudi nastajala zbirka. Pri vsem tem, kot tudi pri zbiranju predmetov, je bila veleposlaniku Kolmanu zvesta sodelavka njegova žena.

Zbirka Kolman je vsestranska, je odraz vsestranskega zanimanja in dejavnost ambasadorja Kolmana in njegove žene v Mongoliji. V zbirki imajo enkratno vrednost religiozne plastike, med temi je tudi več pozlačenih kipcev Bude, ki jih lahko uvrstimo nekaj stoletij nazaj in ki kažejo močan vpliv Kitajske tudi v Mongoliji. Ta vpliv srečamo tudi pri drugih predmetih, kot na primer pri svečanem posodju in pri mnogih uporabnih predmetih. Bogato je v zbirki zastopan tudi tekstil od oblačil do raznih prtov, ki jih Mongoli uporabljajo ob svečanostih in drugih opravilih. Omeniti moram stare slikarije z budistično versko motiviko, obredne maske, ki nas povedejo nazaj v kult šamanizma, in knjige, pisane v stari mongolski pisavi. Vse to so izbirni predmeti, ki sta jih lastnika zbirke zbrala po vsej Mongoliji. To so predmeti, kakršne danes že zelo težko dobimo. V zbirki pa so tudi minerali, poldragi kamni iz puščave, mamutova kost, trofeje, ki prikazujejo bogat živalski svet te dežele. V zbirki so dela današnjih mongolskih umetnikov, skrbno izbrane serije znamk in novcev, na stotine posnetkov iz današnje Mongolije, tu so knjige in časopisi, ki jih danes izdajajo, skratka, to je zbirka, ki nam predstavi staro kulturo dežele in Mongolijo danes. Razstava je tudi prispevek našega muzeja k proslavljanju petdesetletnice zmage revolucije v tej deželi in ustanovitve mongolske socialistične republike.

V imenu muzeja sem dolžan izreči zahvalo tovarišu Kolmanu in njegovi ženi, ker sta posodila svojo zbirko za razstavo, za njuno dejavno pomoč pri pripravi in postavitvi razstave.

Dr. Boris Kuhar,
ravnatelj
Slovenskega etnografskega muzeja

Boginja Tara, druga polovica 17. stoletja.

Mnogi si predstavljajo Mongolijo kot deželo brezkončnih step, brez cest in slabo razvito. V resnici pa je mongolska ljudska republika precej drugačna, predvsem izredno pestra dežela in poznana kot dežela azurno sinjega neba in večnega sonca. Leži v srcu Azije in meri približno 1,565.000 kvadratnih kilometrov, od zahoda na vzhod 2.400 km in od severa na jug 1.260 km. Na tej površini bi bilo lahko pet Jugoslavij ali Švedska, Anglija, Francija in Italija skupaj.

Mongolija je izrazito planinska dežela, visoka ravan z najvišjo nadmorsko višino 4.653 metrov, poprečna nadmorska višina pa je 1.580 metrov.

Podnebje ostro celinsko, s hladnimi zimami, vendar je malo snega, in toplimi poletji. Karakteristična so velika nihanja temperature, tako se živo srebro poleti povzpe do $+45^{\circ}\text{C}$, pozimi pa se spusti tudi pod -50°C . Na srečo je podnebje suho in zato ljudje zlasti nizke temperature lažje prenašajo.

Vsega ima Mongolija le dva soseda — dva orjaka. Na severu meji na Sovjetsko zvezo v dolžini 2.700 km in na jugu s Kitajsko v dolžini več kot 4.000 km. Številke, dimenzije, ki jih Evropejci nismo vajeni.

Na tej velikanski površini pa živi le nekaj več kot 1,200.000 prebivalcev. Na kvadratni kilometer komaj 0,6 človeka! Seveda je Mongolov še precej več, točnih podatkov pač ni, vendar največkrat omenjajo število 10.000.000. Največ od tega jih živi v LR Kitajski, v tako imenovani notranji Mongoliji, precejšen del pa v Sovjetski zvezi, in sicer v Burjatski avtonomni republiki.

Prebivalstvo mongolske ljudske republike je sestavljeno v glavnem iz mongolskih in turkskih jezikovnih skupin. Najštevilnejši so pripadniki mongolske skupine, zastopani so s 94 $\%$. Med njimi so na prvem mestu Halhi (70 $\%$), ostali so: Durbeti, Bajati, Olegi, Mingani, Darhati, Burjati, Bargi, Čahari in Harčini. Od turške jezikovne skupine so najštevilnejši Kozaki, ki živijo na skrajnem zahodu. V manjšem številu pa žive v Mongoliji še Tuvi, Hongosi, Rusi, Kitajci in predstavniki Tungusov.

Naravna bogastva so neizmerna, vendar še vedno malo izkoriščena. Imajo ogromno črnege premoga (v glavnem 7.000 kalorij), železa, svinca, volframa, zlata in srebra, pa tudi nekaj nafte, soli in še drugih rudnin. Mongolija je torej planinska dežela s čudovitimi gorami in ravninami. Zlasti sever velikokrat spominja na naš alpski svet! Najvišji vrh Tavan-Bogd Altaj je s svojimi 4.653 m najvišji vrh Mongolije. Večina gora je s svojimi imeni povezana z budistično-lamaistično vero tako, da slišimo ime Bogdo (sveti) vedno znova kot ime kake gore. Sever je bogat z gozdovi, v katerih rastejo čudoviti macesni, smreke in breze. V celoti kar 8 $\%$ Mongolije pokrivajo gozdovi. Čim bolj se bližamo jugu, odstopajo gozdovi mesto stepi, ki pa nas preseneča s svojim razkošjem barv: poleti so te sočno zelene z brezštevilnimi vrstami cvetja — celimi preprogami planik (pri nas tako iskanih in spoštovanih!), v jeseni pa s svojo zlato-rumeno barvo izžareva svojstven čar. So sicer predeli, kjer gospodari pesek, vendar tega ni toliko, kot bi človek pričakoval. Kljub ostrim in dolgotrajnim zimam je rastlinstvo zelo bujno v letnih mesecih. Čeprav je vsega na leto le okrog 110 vegetativnih dni, pa tudi lahko v tem kratkem času dvakrat, pa tudi trikrat kosijo travo, pšenica, krompir in ostale poljedelske kulture dozoriijo. V nekaterih predelih najdemo celo vinsko trto in jablane.

V Mongoliji živi 328 vrst ptic in 127 vrst najrazličnejših drugih živali. Od redkih predstavnikov favne imajo med drugimi divjega konja-taha, divjega velbloda-žavtgaja, divjega oslakulana, kozoroga-jangira, divjega ovna-artala (muflona), gobijskega medveda mazalajga itd.; se pa to danes že redke živali tudi v tej deželi. Imajo tudi obilo antilop — ali po domače »zeren«, na milijone svizcev, gozdnih in stepnih lisic, jelenov, srnjakov, zajcev in ostale divjadi, ki jo poznamo tudi v Evropi. Prav zaradi tega so Mongoli veliki lovci in kot taki znani po vsem svetu.

V nekaj sto jezerih in v mnogih rekah živi 70 vrst rib. To je prava poslastica za ribiče. Največje jezero meri 2.620 m², največje reke pa so Selenga, Orhon, Herulen, Halhingol, Tola, Onon. V teh ni redkost potegniti iz vode sulca, težkega tudi čez 30 kg, dve do trikilne postrvi so vsakdanja stvar kot tudi lipnji, podusti, somi, še posebno lepe in velike ščuke. Mimogrede naj zapišem, da Mongoli niso ribiči in zato se je tolikšno ribje bogastvo tudi obdržalo vse do danes. Nekdaj je namreč tudi vera prepovedovala loviti in jesti ribe, danes pa je to le še navada, ki pa je ostala.

Do konca 12. stoletja Mongoli niso igrali kakšne posebne zgodovinske vloge. Šele proces združevanja mongolskih plemen v 12. stoletju je privedel do ustanovitve mongolske države na čelu z Džingiskanom (Džingis-Hanom). Imperij je bil sestavljen iz vazalnih kneževin, ki jih je združil Han kot vrhovni poglavar zaslužjenih dežel in narodov. Pomembno orožje za utrditev oblasti je bila vojska, ki jo je ustvaril Džingiskan. Ustanovitev mongolske države je dala pogoje za nadaljnji razvoj fevdalnih odnosov. Okrepljeno mongolsko plemstvo je začelo svoje osvajalne pohode. Džingiskan je okupiral ozemlja severne Kitajske, srednje Azije, Perzije in Kavkaza ter ustanovil veliko mongolsko carstvo. V 13. stoletju so Mongoli prispeli v dežele vzhodne Evrope in zavladali nad Rusijo. Ohranjeni so podatki, da so Džingiskanovi vojaki prišli celo pred Trst in do Gorice. Ta osvajanja pa niso mogla pripeljati do čvrste državne skupnosti, zato je imperij razpadel na več samostojnih držav, na čelu katerih so bili Hanovi potomci, ki pa so prenehali priznavati oblast velikega Hana. Leta 1368 je prišlo do prve kitajske vstaje, mongolska vojska je bila izgnana in ustvarjeni so bili pogoji za poznejšo mandžursko-kitajsko podjarmljenje Mongolije.

V drugi polovici 14. stoletja se je začel hitro širiti lamaizem kot veja budistične vere in s tem se je začel krepiti vpliv cerkve. S pomočjo Mandžurov je lamaistična cerkev zrastle v veliko organizacijo in resnično vladala nad deželo. To je najtemnejša stran mongolske zgodovine, saj je bila cerkev tista, ki je zavirala vsak napredek. Zavladal je fevdalizem najbolj zaostalega tipa. Edini vir za preživljanje je bila nomadska živinoreja. Le 15 % prebivalcev je bilo pismenih (praktično samo lamaistični duhovniki). Leta 1918 je bila v vsej deželi ena sama šola s približno petdesetimi učenci, v Mongoliji pa je bilo 747 samostanov! Razne bolezni so privedle do občutnega zmanjšanja števila prebivalstva.

Lamaistična cerkev je bila najmočnejša ekonomska in politična sila v deželi, tudi poglavar Mongolije Bogdo-Gegen je bil iz njenih vrst.

Pod neposrednim vplivom oktobrske revolucije se je v Mongoliji začelo napredno gibanje in leta 1920 je bila ustanovljena Mongolska ljudska revolucionarna partija, ki je že leta 1921 s pomočjo Sovjetske Rusije prišla na oblast. Ustanovljena je bila prva demokratična vlada na čelu s Suhe-Batarjem, velikim borcem za napredek in boljše življenje mongol-

skega naroda. V petdesetih letih obstoja republike je Mongolija do danes napravila opazno velik razvoj. Poleg živinoreje, ki je še vedno najmočnejša veja gospodarstva (skupaj imajo okrog 24.000.000 glav živine), je zgrajenih veliko industrijskih objektov, pomembno mesto zavzema zlasti predelovalna industrija. Tudi v kulturi in prosveti so močno napredovali. Mongoli danes s ponosom govorijo, da imajo vsega le še nekaj odstotkov nepismenih, da imajo v deželi kar 423 knjižnic. Pri njih izhaja več kot 60 raznih časnikov, dnevnik »Unen« pa ima naklado 110.000 izvodov.

V muzejih po deželi, predvsem še v Ulan-Batarskih, pa se ob umetninah starih mojstrov pojavljajo dela današnjih umetnikov, ki presenečajo s svojim izrednim talentom. Družba jim resnično daje vse možnosti za njihovo plodno delovanje.

Po državni ureditvi je današnja Mongolija ljudska republika. Njen najvišji organ je veliki ljudski hural, kar bi bilo enako naši skupščini. Republika je razdeljena na 18 okrajev-ajmakov, od katerih je vsake razdeljen še na somone (občine), ki so najnižje administrativne enote. Glavno mesto dežele je Ulan-Baatar, kar pomeni v mongolščini »rdeči junak«. To ime nosi mesto od zmage revolucije leta 1921, prej pa je bilo staro ime mesta Urga, kar pomeni vrata. Od Urge do Ulan Batarja je vsega 50 let, kar v zgodovini nekega mesta ni ravno mnogo. V primeru tega mesta pa so v teh letih napravili resnično velik korak naprej. Jurte (šotori), ki so bile nekdanj edino bivališče Mongolov, že nekaj let odstopajo prostor sodobnim zgradbam. Mesto, ki šteje danes že okrog 200.000 prebivalcev, se lahko pohvali z veliko opero, z lastnim baletom, dramskima gledališčema, z nekaj kino dvoranami, sodobnim hotelom, trgovsko hišo itd. Vodovod, kanalizacija, asfaltirane ulice, parki in druge pridobitve današnjega časa so že precej časa normalna stvar za ulanbatarske prebivalce. Kljub temu še vedno skoraj 40 % prebivalcev glavnega mesta živi v jurtah, ki pa se razlikujejo od podeželskih, saj so prirejene za mestno življenje. Mesto se lahko pohvali tudi z univerzo, ki je bila ustanovljena že leta 1940, z akademijo znanosti in umetnosti, vrsto srednjih in nižjih šol. Že nekaj let imajo tudi svojo televizijo.

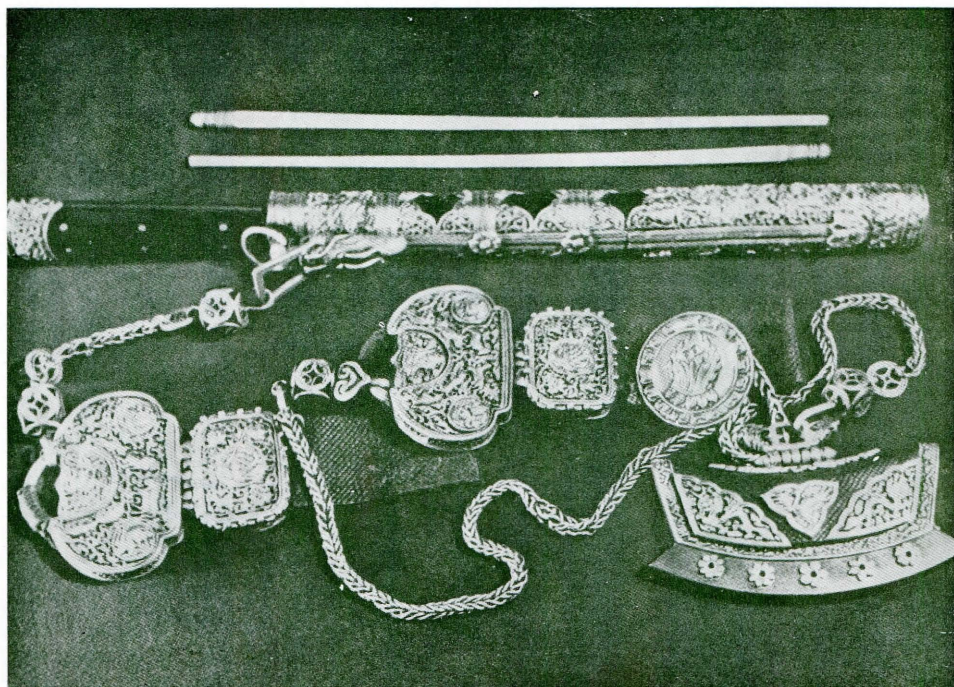
Mongolska ljudska republika si je s svojo miroljubno politiko, s principi politike miroljubne koeksistence z deželami z različno družbeno ureditvijo zagotovila mesto v naprednem svetu, tudi v članstvu OZN. Diplomatske odnose ima z več kot 40 državami v svetu in je zelo dejavna v mnogih mednarodnih organizacijah.

Jugoslovansko-mongolski odnosi so resnično dobri, prijateljski in polni medsebojnega spoštovanja ter razumevanja. Kljub tisočerm kilometrom, ki nas ločujejo, je sodelovanje aktivno ne le na političnem, temveč tudi na gospodarskem, kulturnem in drugih področjih.

Stane Kolman

Čajna posoda, zač. 20. stoletja.

Jedilni pribor in kresilo, zač. 20. stoletja.

Založil
Slovenski etnografski muzej
Za založbo dr. Boris Kuhar
Tisk: Tiskarna PTT, Ljubljana

SLOVENSKI
ETNOGRAF-
SKI MUZEJ
LJUBLJANA

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

K E.01 A.11.02

SEM

1971

900710158

COBISS •